

IFLA-állásfoglalás a kötelezpéldányokról

<http://www.ifla.org/publications/ifla-statement-on-legal-deposit>

A köteles-példányoknak fontos szerepe van a nemzeti írott örökség megőrzésében és elérésében. A kiadók és a könyvtárak közösen munkálkodnak annak érdekében, hogy a köteles-példányokra vonatkozó szabályozás világszerte sikeresen működjön, tekintet nélkül arra, hogy milyen formátumról vagy technológiáról van szó.

Háttér-információk

Az UNESCO kötelezpéldány-törvényről szóló útmutatója úgy határozza meg a kötelezpéldányt mint „*törvénybe foglalt kötelességet, amely előírja, hogy bármely intézmény – legyen az akár üzleti vállalkozás, akár más – és bármely magánszemély, aki több példányban hoz létre akármilyen jellegű dokumentumot, köteles egy vagy több példányt beszolgáltatni az erre kijelölt nemzeti intézménynek.*” Számos országban van kötelezpéldány-törvény, de a rendszer működhethet önkéntes alapon is. Egy megbízható és hatékony kötelezpéldány-rendszerre minden országban szükség volna. A kötelezpéldány-beszolgáltatás akkor a legsikeresebb, ha a kijelölt nemzeti őrzőhelyek (rendszerint könyvtárak) és a beszolgáltatás felelősei (rendszerint kiadók vagy a szerzők) között szoros az együttműködés.

A köteles-példányok beszolgáltatásának előnyei

- Azzal, hogy minden egyes, különféle hordozón publikált nemzeti kiadvány példányai megbízható őrző intézményhez kerülnek, a köteles-példányok lehetővé teszik és biztosítják a nemzet írott örökségének széleskörű gyűjtését.
- A köteles-példányok révén lehetséges a kiadványok széleskörű, szabványos katalogizálása és nyilvántartása a könyvtárak, könyvkereskedők, kiadók, tudósok és a nagyközönség javára; az őrző intézmény köteles-példányok által tud nemzeti tájékoztató és információs központként működni, amely elősegíti a nemzeti írott örökség legkülönbözőbb szegmenseinek tanulmányozását és kutatását.
- A köteles-példányok segítik a megőrzést, hozzájárulnak a nemzeti írott örökség hosszú távú fennmaradásához.
- Végül, a köteles-példányok alapvető jelentőségűek az információszabadság és az informált állampolgárok társadalmának fenntartása szempontjából.

A köteles-példányokkal kapcsolatos megfontolások

- A beszolgáltatandó példányok számát arra a minimális mennyiségre kell korlátozni, amennyi a jelen igényeinek ésszerű kielégítéséhez és a jövőbeni elérés végett szükséges hosszú távú megőrzéshez elegendő. A szabályozást nem szabad arra felhasználni, hogy az ország könyvtárai ingyenes kiadványokhoz jussanak hozzá.
- A dokumentum beszolgáltatásának és magának a dokumentumnak a költségeit a beszolgáltatónak kell viselnie. Digitális publikációk esetén ebbe beletartoznak azok a szoftverek vagy egyéb, az elérést szolgáló technikai eszközök is, melyek megtekintésükhöz szükségesek. Ezek beszolgáltatását megkönnyítendő esetleg speciális megoldásokra és gyakorlati teendőkre is szükség lehet.

- A beszolgáltatásra a publikálás után mielőbb sort kell keríteni.
- Az őrző intézménynek biztosítania kell, hogy a beszolgáltatott dokumentumokról gondoskodjanak, azokat felelős és megbízható módon kezeljék.
- Az őrző intézménynek biztosítania kell továbbá a köteles-példányok megőrzését. Ebbe beleértendő a szerzői jog által védett dokumentumok másolása vagy átírása olyan mértékben, ahogy ez a megőrzéshez feltétlenül szükséges. A beszolgáltatott anyagot úgy kell hozzáférhetővé tenni, hogy az ésszerűtlen módon ne sértse a jogtulajdonos érdekeit.
- Mivel a köteles-példányokról általában a nemzeti törvényhozás dönt, országonként eltér a megoldás. Nagyobb egységességre törekedni (pl. a beszolgáltatandó példányok számát tekintve) nem lehetséges, és nem is kívánatos. Azonban egy olyan világban, ahol az információk egyre kevésbé ismernek országhatárokat, fontos alapelv, hogy a köteles-példányokat megőrző könyvtárak képesek legyenek a köteles-példányokat ugyanúgy hozzáférhetővé tenni, ahogy a többi állományt, továbbá hogy a kiadókat ne tegyék ki értelmetlen igényeknek, és hogy a kiadók a beszolgáltatás követelményeinek egyszerűen és könnyen tudjanak eleget tenni.

A felhasználók által előállított tartalom

Az elektronikus kiadványok egy-egy nemzet írott örökségének jelentős és integráns részét képezik, emiatt be kell vonni őket a köteles-példányok beszolgáltatásába, beleértve az internet-használók által létrehozott és megosztott tartalmakat is. A digitális technológiák a gyors adatátvitel révén megkönnyítik a kötelespéldány-szolgáltatást, és jobban szolgálják a katalógizálást, az indexelést, a rögzítést és a kezelés komplex feladatainak megoldását, továbbá biztosítják a példányok elérését. Ám ahogy az internettel egyre bővül annak a lehetősége mindenki számára, hogy tartalmakat publikáljon online, az ilyen kiadványok esetében nem lehetséges a teljes körű gyűjtés; ehelyett ezt a követelményt reprezentatív válogatások teljesítenék. A digitális technológia új aggodalmakat is támaszt amiatt, hogy lehetőség van a beszolgáltatott dokumentumok jogosulatlan megváltoztatására, sokszorosítására és terjesztésére. A kiadóknak és könyvtárosoknak össze kell fogniuk annak biztosítása érdekében, hogy a beszolgáltatott dokumentumok használóinak és a szerzői tulajdonosainak jogos igényei érvényesüljenek ebben a most kialakuló környezetben.

Elfogadta az IFLA elnöksége 2011. december 7-én tartott ülésén (Hága, Hollandia)